

A csíki domborzati névrendszer regionális arculata

1. Reprezentatív korpuszon¹ végzett eddigi vizsgálataim alapján a csíki domborzati névrendszer jellegzetes módon általános és sajátos arculatú helynévi részrendszer. Jellegzetes kettős arculata nem véletlen sajátossága csupán. A vizsgált települések helyi nyelvjárásának toponímiai normájában gyökerező, így nyelvi törvényszerűségek által meghatározott lényegi ismérve. A nyelvjárási alakulatok közül a helyi nyelvjárás a nyelvi, nyelvhasználati szabályokkal, normával rendelkező nyelvjárási alapegység (KISS J. 2001: 75). Tekintettel arra, hogy a tulajdonnevek, a helynevek a nyelv, a nyelvjárás lexikális készletének elemei, a helyi nyelvjárási norma értelemszerűen a toponímiai normát is magába foglalja, amely azoknak a tényezőknek az együttese, amelyek „a helynevek mint nyelvi jelek megjelenési formáját, jellegét meghatározóan befolyásolják” (HOFFMANN 1999: 215). Következésképpen a helynévkutatásnak is a település a természetes egysége. „Jobbára egy-egy falu, kisebb város lakói alkotnak olyan névközösséget, amelynek keretében az új nevek a rendszer által is meghatározottan, a kommunikatív szükséglettől vezérelve létrejönnek. A közösség tagjainak névalkotását csak olyan típusú szociális környezet fogadhatja el, szentesítheti használatba vétel útján, amely anyagi és szellemi környezetéről nagyjából hasonló ismeretekkel rendelkezik, nyelviség és helynévismeret tekintetében minimális különbséget mutat” (HOFFMANN 2007: 39).

A strukturális értelemben rendszernek nem nevezhető másik két nyelvjárási alakulat: a szomszédos, egymással kapcsolatban levő, kis mértékben különböző helyi nyelvjárások alkotta nyelvjáráscsoport és a nem nagy számú közös nyelvjárási jelenség sajátos együttesén alapuló nyelvjárási régió azonban nem rendelkezik normával. „»Anyanyelvként« senki sem beszél, s nem is tanulhatja meg spontán módon sem az egyiket, sem a másikat, csupán közvetlen, illetőleg közvetett összetevőjét, valamely helyi nyelvjárást” (KISS J. 2001: 76). Mindennek ellenére azonban ezeknek a nyelvjárási alakulatoknak, illetve azok kisebb-nagyobb egységeinek mint mesterséges egységeknek a toponímiai vizsgálata is indokolt, „hisz éppen a névalkotásban megnyilatkozó rendszerszerűséből követ-

¹ A reprezentatív korpusz öt település mai élő helynévanyagának 769 domborzati nevéből áll. Ezek a következők: Cs = Csíkcekefalva (CSOMORTÁNI 2009), Cso = Csobotfalva (CSOMORTÁNI 2007: 133–4), K = Karcfalva (CSOMORTÁNI 2004, 2005), M = Csíkszentmihály (CSOMORTÁNI 2006: 127–30), S = Csíkszentsimon (CSOMORTÁNI 2000: 1109–72).

kezik, hogy az egyes települések helynévrendszere a nyelvileg egységes, történeti, kulturális szempontból hasonló, földrajzilag nem túlzottan eltérő területeken belül lényeges különbségeket nemigen mutat” (HOFFMANN 2007: 39).

A helyi nyelvjárások toponímiai normája a közösségi tudatban ún. megnevezési modellek formájában van jelen, amelyek a mindenkori helynevek rendszerét és keletkezését meghatározó minta jellegű szabályszerűségek, természetük szerint pedig kétfélek: alapmodellek és szóalkotási modellek. Így kettős természetüknek megfelelően önkéntelenül is kettős jelleggel ruházzák fel a mindenkori helyneveket, közöttük a domborzati neveket is: az alapmodellek általános, a szóalkotási modellek pedig sajátos vonásokat kölcsönöznek számukra.

A csíki népi domborzati névrendszer sajátos kettős arculata a domborzati nevek nyelvi elemzése során tárható fel. Jellegzetes ismérvei közvetve vagy közvetlenül a maguk rendszerszerűségében érhetők tetten a névszerkezetek különböző modellösszetevőiben. Különösen a névszerkezeti síkokon szembeötlőek, de a névalkotási szabályok köréből is kitűnnek.

1.1. A domborzati névrendszer névszerkezetek alapján körvonalazható általános arculata a névszerkezetek funkcionális-szemantikai síkjában gyökerezik. A szerkezetek központi szegmensei, a funkcionális-szemantikai elemzéssel feltárható névrészek a hordozói: „Funkcionális névrésznek tekintendő a helynév hangsorának minden olyan egysége, amely a névkeletkezés szituációjában a megjelölt denotátummal kapcsolatban bármiféle jegyet kifejez” (HOFFMANN 2007: 51). A domborzati denotátumoknak a névrészekben kifejezett névadó sajátosságai a helynévadási norma alapmodelljeinek felelnek meg. Az alapmodellek „az emberi gondolkodás ismeretelméleti kategóriái, amelyekben a denotátumoknak a megismerés folyamán felismert s nevükben tükröztetett sajátosságai fejeződnek ki” (i. m. 40), tehát a különböző nyelvek helynévadási normájának invariáns jellegű általános szemantikai osztályai, ún. nyelvi univerzálék, amelyeket a névadó közösségek „gondolkodásuk, mentalitásuk, saját tárgyi, földrajzi környezetük eltérő jellegének megfelelően” (i. m. 33) más-más mértékben használnak fel a névadás során. A viszonylag állandónak bizonyuló alapmodellek denotátumfüggőek. Így például a 'szín' a vízfajtákon kívül főként a térszínformák névadásának az univerzális alapmodellje, amint azt a FNESz. különböző nyelvekből közölt, ide vonatkozó hegynévi adatai is igazolják, így a magyar *Fejér/hegy*, *Fekete/hegy*, *Kék/hegy*, *Kékes* (lásd *Kékes*²), *Vörös/kő*, a francia *Mont/ Blanc*, az angol *Blue/Mountains* (lásd *Kék-hegység*), az olasz *Monte/negro* (lásd *Monte-negro*), a német *Weiß/Karpaten* (lásd *Fehér-Kárpátok*) stb.

A csíki domborzati névszerkezetek általában egy vagy két alapmodellre épülnek, következésképpen egy- vagy kétrészes funkcionális-szemantikai szerkezetek. Az egyrészesek között előfordul **F** (*Hegy*, **K**), **S** (*Zölde*, **S**), **M** (*Naskalat*, **M**), a kétrészesek között pedig **S+F** (*Pogány/havas*, **M**), **S+M** (*Kicsi/Pogány-havas*, **M**) és **M+F** (*Somlyó/hegye*, **Cso**) típusú szerkezet egyaránt.

A vizsgált domborzati nevek egy- és kétrészes funkcionális-szemantikai névszerkezetű típusai az alapmodellek majdnem minden lehetséges típusát felmutatják. Az alapmodellek alkotta szemantikai bázisról a helynévi névrészfunkciók HOFFMANN ISTVÁN által felállított rendszere tájékoztat (lásd 2007: 55–6). A csíki domborzati nevekben ott szerepel a szemantikai bázis majdnem minden szemantikai kategóriája, így a 'helyfajta'; a 'méret', 'alak', 'anyag', 'szín', 'funkció', 'állapot', 'éghajlat', 'szag', 'mennyiség'; a 'növényzet', 'állatvilág', 'építmény', 'birtokos, használó', 'lakos', 'eredet', 'esemény'; 'a domborzati hely része valaminek', 'a domborzati hely pontos elhelyezkedése', 'a domborzati hely viszonyított helyzete' egyaránt, akárcsak a 'megnevezés' is. Mindössze a 'kor', 'víz-íz', 'víz folyása', valamint az 'irány' alapmodellje hiányzik a sorukból, ami azt igazolja, hogy a névadási norma denotátumfüggő. A domborzati névadási norma kizárólag a domborzati formák jellegzetes sajátosságainak szemantikai osztályaira alapoz, nem veheti figyelembe más helyfajták domborzati formákra nem jellemző sajátosságainak a szemantikai kategóriáit.

A vidék domborzati névadásának szemantikai bázisa különösen gazdag és változatos, ami a névközösség részletező tájismeretét, tájszemléletének sokrétűségét bizonyítja. Mindez nem véletlen csupán, hisz HOFFMANN ISTVÁN megfogalmazása szerint „az alapmodellek jellege valójában attól függ, hogy az ember társadalmi tevékenysége közben milyen mértékben ismerte meg és sajátította el a világot, s ennek megfelelően milyen módon tükrözteti az őt körülvevő névviselésre alkalmas helyeket” (2007: 33). Ez a szemantikai bázis, tekintettel az alapmodellek előbbieken kifejtett univerzális aspektusaira, a csíki domborzati névrendszer más nyelvjárások, más nyelvek domborzati névanyagával való szemantikai síkú összefüggéseit, egyezéseit igazolja, univerzális arculatot kölcsönözve számára, amely a csíki domborzati névrendszer összehasonlító vizsgálatának a lehetőségeit is megalapozza.

1.2. A csíki domborzati névrendszer sajátos arculata, amelyet a szóalkotási modellek alakítanak, elsősorban a névszerkezetekhez kötött, de a névalkotási szabályok együttesében is megmutatkozik. A névszerkezetek funkcionális-szemantikai síkjának megfeleltethető lexikális-morfológiai sík a közvetlen hordozója, amelyet a szóalkotási modellek sajátos nyelvi kifejezési eszközei alkotnak. A lexikális-morfológiai sík összetevőiként névelemeknek nevezzük őket: „a névelem a helynévben található lexémák s a névalkotásban szerepet játszó toldalék-morfémák (képzők, jelek, ragok) összefoglaló megnevezése” (HOFFMANN 2007: 68). A lexikális-morfológiai elemzéssel megállapítható névelemek együttesének lexikális részlege a névadás szófaji rendszerére, lexikális bázisára világít rá, amelynek kidolgozása, leírása HOFFMANN ISTVÁN nevéhez fűződik (i. m. 69–70), akárcsak a névalkotási és változási szabályok, illetve az azok egy részében szerepet játszó toldalék-morfémák együttesének a bemutatása is (i. m. 79–162). A névalkotási és változási szabályok a domborzati nevek keletkezéstörténeti sík-

ján tárhatók fel, amely arra figyel, hogy „milyen nyelvi szabályok szerint jönnek létre az új helynevek, miféle hatóerők irányítják a nyelvi elemeknek a nevekbe való beépülését” (i. m. 79).

A névrendszer szóalkotási modellek meghatározta sajátos arculata regionálisnak is nevezhető a szó hagyományos értelmében, ugyanis a helyi nyelvjárások mesterségesen kialakított egységeként nyelvjárási szóalkotási modellekkel rendelkezik, amelyek a helyi nyelvjárások szókészletének és grammatikai rendszerének az összetevői. A nyelvjárási szóalkotási modellek regionális jellegük folytán pedig természetszerűen regionálissá avatják a domborzati névrendszer sajátos arculatát is. A domborzati névrendszer regionalitásának legszembeötlőbb alakítói a névszerkezetek nyelvi kifejezési eszközei, amelyek névrészekben konkretizálják a hegyvidék jellegzetes névadó sajátosságai alapján névadásra kiválasztott alapmodelleket, így mindenekelőtt közvetlen módon kölcsönöznek regionális tartalmakat azok felszíni struktúrájának, de közvetve is gyakorisági mutatóik által. A szóalkotási modellek másik részlegét képező névalkotási szabályok pedig a névszerkezetek mélystruktúrájának kölcsönöznek regionális tartalmakat, típusaik együttesével ugyancsak közvetlen, gyakoriságuk által pedig közvetett módon.

Az elmondottak értelmében a csíki domborzati névrendszer kettős arculatának általános vetülete egyedül a névszerkezetek funkcionális-szemantikai síkjához, regionális vetülete viszont a funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai síkjaihoz, valamint névalkotási szabályegyütteséhez egyaránt kapcsolódik.

A csíki domborzati névrendszer regionalitásának lényegi meghatározója a névszerkezetek sajátos névrészegyüttese a maga jellegzetes gyakorisági mutatóival, jellegzetes névelemkészletével, ugyanakkor a lexikális névelemek sajátos szemantikájával egyaránt. Csíki névadási szituációs tényezői határozzák meg ugyanis a névrészfunkcióknak a toponímiai norma alapmodell-együtteséből való kiválasztódását, nyelvi kifejezését és ezáltal szemantikáját, gyakoriságát is, erőteljes lokális, regionális jelleget kölcsönözve számukra. A domborzati névadás regionális tényezőinek vizsgálata szempontjából ezek közül mindenekelőtt a nyelvi, nyelvjárási és a földrajzi, táji tényezők emelhetők ki a legfontosabb tényezőként.

A nyelvi, nyelvjárási tényezők, amint azt már az előbbiek is jelezték, azok a csíki helyi nyelvjárások a maguk sajátos jelenségeivel. Közülük Csíkcsekefalva, Csíkszentsimon és Csobotfalva nyelvjárása Csík nyelvjárásának alcsíki, a Csík-szentmihályé és Karcfalváé pedig a felcsíki részlegét képviseli, amelyeket a dialektológia újabban a székely nyelvjárási régió nyelvjárás csoportjaiként értelmez és mutat be (lásd JUHÁSZ 2001: 302), korábban pedig a székely nyelvjárás csíki tájszólásának tájszólásrészeiként is azonosította (MÁRTON 1972: 52). A csíki nyelvjárás napjainkban jellegzetes kisebbségi magyar nyelvjárás, területe az egykori Csíkszék, amely a mai közigazgatási hovatartozása szerint a romániai Har-

gita megyéhez tartozik. Az összehasonlító nyelvjárástani vizsgálatok által is igazolható története azonban a 12–13. századba nyúlik vissza, Erdély keleti részének nyugat-dunántúli, dél-dunántúli, illetve délvidéki magyar népcsoportokkal való benépesítése korába, amely a 14. századba is átnyúlhatott. Kisebbségi körülményeiből következően erőteljes regionalitás jellemzi, akárcsak a székely nyelvjárási régió többi nyelvjárás csoportját is (lásd JUHÁSZ 2001: 302–6, PÉNTÉK 2003: 17–20).

Ami a domborzati névanyag természeti, földrajzi meghatározó tényezőjét illeti, az egy tipikus hegyvidéki alakulat: a Csíki-medence, amely földrajza szerint jellegzetes kárpátközi medence. A Keleti-Kárpátok középső részén fekszik 850 m magasságban, hosszúsága 60 km, szélessége pedig 30 km. Északon a Gyergyói-, délen a Háromszéki-, délkeleten a Kászoni-, nyugaton az Erdélyi-medence, keleten a Tatros völgye határolja.

A Csíki-medence kialakulása a középkorai kárpáti mozgásokkal kapcsolatos, amelyek a Keleti-Kárpátok középső részének a kiemelkedését és az Erdélyi-medence besüllyedését eredményezték. A peremi törésrendszeren az utóbbi indította meg a vulkáni tevékenységet, amelynek mentén a pliocén elején megkezdődött a Csíki-medence besüllyedése is. Ez a süllyedés eredményezte az Olt vízrendszerének a kialakulását is a hegylábi hordalékmezők lesüllyedésével.

A medence tengelyét elfoglaló Olt folyó nagyon fontos szerepet játszott a térség arculatának a kialakításában. Felfűzte a vulkáni centrumok krátereit lecsapoló, a hegységkeretet tagoló, nagyvesű vízfolyások együttesét, azokkal együtt feltöltve a süllyedéseket. A feltöltődések nyomán hatalmas hordalékkúpok alakultak ki, amelyek egymásba kapcsolódó sora hatalmas hegylábi lejtőségeket alkotott. De bevágta a szorosokat is, elindítva völgyszakaszai kialakítását.

Az Olt vízrendszeréhez tartozó Csíki-medence hegységkeretét északon és keleten a Csíki-havasok, nyugaton és délen a Hargita hegység, illetve azok gerincei alkotják. A tulajdonképpeni medencerésze három egymástól határozottan elkülönülő egységből tevődik össze: a Felcsíki-, Középcsíki- és Alcsíki-medencéből. „A három Csíki-medence tektonikai beszakadással és vulkáni elgátolással keletkezett. A rögök nagyobb, több száz méter mélységre süllyedtek, a medencerészeket egymástól völgyszorosok választják el. Mindhárom medencét (...) völgykapuk és küszöbök zárják le” (TÖVISSI 2006: 21).

A háromszatú Csíki-medence nagyon változatos felszíni formáira nézve: hegységi, dombsági és síksági formák egyaránt jellemzők rá. A hegységi formák főként a hegységkeret alkotói, de a medencerészen is jelen vannak, belső egységekre tagolva azt. „A Csíki-medencék keretét alkotó hegységkoszorú a közép-hegységi domborzat típusát képviseli” (KRISTÓ 2002: 21). A hegységek völgyei ún. „felsőszakasz jellegű völgyek”. A dombsági formák a pliocén üledékekkel feltöltött Felcsíki-medencét uralják, de feltűnnek a Közép- és az Alcsíki-medencében is a fennmaradt pliocén felszíneken. Patak völgyek tagolják párhuzamos

dombvonulatokra őket. A síksági formát három síkságtípus képviseli: az Alcsíkra jellemző terasz síkság, a síkságba átmenő hordalékkúp és a középső részekre jellemző ártéri síkság, amelyen az Olt folyik át.

1.2.1. A csíki domborzati névrendszer regionalitásának funkcionális-szemantikai aspektusa, amint arra már az előbbiek is utaltak, egyrészt a kiválasztódott névrészfunkciók együttesében, másrészt gyakoriságában és névelemekhez kötődő szemantikájában gyökerezik. A táji szituációs tényezők meghatározta névrészfunkció-együttes elsősorban összetételében sajátos, de sajátos a gyakorisági mutatói alapján is. Középpontjában a helysajátosságra utaló **S** névrész áll, amely a 769 domborzati névszerkezet nagy többségének az alakítója (740 – 96,22%). A leíró alapon elemezhető 678 névszerkezete szerint mindhárom altípusában képviselt. Ezek közül a legjellegzetesebbiknek a hely valamely más helyhez való viszonyára utaló névrész bizonyul, amely a körébe tartozó névszerkezetek több mint felére jellemző (404 – 59,58%). Háromféle viszonytípusa közül a domborzatrésznevek legjellegzetesebbik **S** névrészeként a hely valaminek a része típus a központi, amely a névanyaga több mint felének az alakítója: *Hegy/alja* – K, *Kakukk-hegy/oldala* – S, *Kőd/tető* – M, *Mogyorós/feje* – Cso, *Szetye/sarka* – Cs stb. (236 – 58,41%). A másik szűk felére többnyire a hely pontos elhelyezkedése típus jellemző: *Csipkés/vápája* – Cs, *Híjaszój/gödre* – Cso, *Kőtemető/háta* – K, *Szentmihályi/Kőd* – M, *Szilas/dombja* – S stb. (134 – 33,16%), amely a vízmellettiség viszonyával a völgynevek legjellegzetesebbik helyviszonyt jelölő névrésze: *Köves-patak* – Cs, K, M, S, *Somlyó pataka* – Cso stb. A hely viszonyított helyzete típus a harmadik típusként már jóval ritkábbnak bizonyul: *Alsó/Sáros-völgy* – Cso, *Belső/Zöldes* – S, *Első/Szakadát* – K, *Külső/Kincses-domb* – M stb. (34 – 8,41%).

Az **S** névrészfunkció névszerkezeteinek fennmaradt szűk fele része a külső és az immanens helysajátosságok együtteseinek osztozik, amelyek közül az előbbiek kétszer több (190 – 28,02%) domborzati név meghatározói, mint az utóbbiak (84 – 12,38%). A sajátosabbnak mutatózó előbbiek névszerkezeteinek majdnem felét jellegzetes módon a növényzetre utaló: *Bükk/hegye* – Cso, *Csere/völgy* – M, *Fenyős/vápa* – Cs, *Kopasz* – K, *Reketyés/mart* – S stb. (91 – 47,80%), egy következő negyedét a birtokosra ~ birtoklásra: *Aladár/hegy* – S, *Bálint/völgye* – K, *Dombi/gödre* – M, *Füstös/vápája* – Cs, *Kósa/völgye* – Cso stb. (48 – 25,26%), fennmaradt másik negyedét pedig a ritkának bizonyuló építményre: *Kápolna/domb* – M, *Katlanok/sarka* – S, *Kereszt/teteje* – K, *Szállás* – Cs, *Szent Péter/dombja* – Cso stb. (23 – 12,10%), állatvilágra: *Borzos/vápa* – Cs, *Kakukk/hegy* – S, *Kecskés/tető* – Cso stb. (12 – 6,31%), eseményre: *Akaszttak/völgye* – M, *Halálé* – S, *Sóvető* – Cs stb. (8 – 4,21%), lakosra: *Beke/domb* – S, *Bocs/hegye* – M, *Jakab János/dombja* – Cso stb. (7 – 3,68%) és eredetre: *Ördög/lyuk* – S (1 – 0,52%) utaló altípusok. Az **S** névrészfunkció kevésbé sajátosnak bizonyuló immanens helysajátosságra utaló típusának helynévszerkezetei

felére a méretre utaló altípus jellemző: *Hosszú/sarok* – K, *Kicsi/Tő-sarok* – Cs, *Kis/Somlyó* – Cso, *Kurta/sarok* – M, *Nagy/kő* – S stb. (42 – 50%), fennmaradt egyik negyedére a funkcióra: *Eresztő/völgy* – M, *Itató/feje* – M, *Kőhordó* – K stb. (14 – 16,66%) és az állapotra utaló: *Bolondos* – Cso, *Lyukas/kő* – M, *Sáros/völgy* – Cso stb. (9 – 10,71%), a másikra pedig az anyagra: *Agyagos/gödör* – Cso, *Békasós* – M, *Fehérföld/gödör* – S, *Kő/ponk* – K stb. (7 – 8,33%), alakra: *Asztal/kő* – K, *Lapos/havas* – M, *Sapka/domb* – S stb. (4 – 4,76%), szagra: *Büdös/gödör* ~ *Kénköves/gödör* – S (3 – 3,57%), színre: *Zöldes* – S, *Veres/kő* – M (2 – 2,38%), éghajlatra: *Hallgató/domb* – Cso, *Szellő* – Cso (2 – 2,38%), valamint a mennyiségre utaló: *Három/kő* – M (1 – 1,19%) altípusok.

A csíki domborzati névrendszer névrészfunkció-együttesében a helysajátosságra utaló **S** névrészfunkciót követően a helyfajtára utaló **F** funkció emelhető ki, amely a névállomány valamivel több mint felére jellemző: *Agyagos/gödör* – Cso, *Gödör* – S, *Hegy* – K, *Lapos/havas* – M, *Pap/hegy* – Cs stb. (460 – 59,81%), ellenben a mindössze hatvan névben feltűnő megnevező **M** funkció nagyon ritkának bizonyul: *Alsó/Sáros-völgy* – Cso, *Bogoz* – K, *Kekága* – M, *Kis/Lasmány* – S, *Nagy/Orsováj* – Cs stb., a névszerkezetek mindössze 7,80%-ára jellemző csupán.

A felvázolt névrészfunkció-együttes az előbbieken jelzett általánosnak nevezhető funkcionális-szemantikai szerkezetípusok alakítója, amelyek gyakorisága regionális tényezők által is meghatározott. A névszerkezetípusok között a kétrészes típus a gyakoribb, a névállomány szűk kétharmadára jellemző (491 – 63,84%), és az **S+F** altípusa a kétrészes nevek több mint háromnegyedét uralja: *Hallgató/domb* – Cso, *Kincs-kő/oldala* – S, *Nagy/völgy* – Cs, *Örvendő/gödre* – K, *Pogány/hegy* – M, (431 – 87,78%), viszont az **S+M** szerkezetípusa ritka (58 – 11,81%): *Első/Szakadát* – K, *Felső/Somlyó alja* – Cso, *Kicsi/Pogány-havas* – M, *Külső/Zöldes* – S, *Nagy/Tő-sarok* – Cs, stb., az **M+F** pedig mindössze kétszeri előfordulású (0,40%): *Lok/völgye* – K, *Somlyó/hegye* – Cso. A névállomány bő egyharmadát kitevő egyrészes nevekről elmondható (278), hogy az **S** altípus elsöprő többséggel jelentkezik a körökben: *Bitykó* – M, *Csere* – Cso, *Fehérföld* – S, *Kőhordó* – K, *Szállás* – Cs stb. (239 – 85,97%), az **F** típus viszont szórványosnak mondható: *Gödör* – S, *Hegy* – K, *Homlok* – Cso, *Lyuk* – M, *Szakadály* – Cs stb. (27 – 9,71%).

Ami a csíki domborzati nevek szemantikai regionalitását illeti, az a funkcionális-szemantikai névrészek együttese alapján egy nagyon összetett domborzati entitásra hívja fel a figyelmet, egy nagyon összetett névadási szemléleti alpra figyelmeztet. Erre egyébként már a névrendszer alapmodelljeinek a számbavétele is utalt, de a névrészfunkciók lexikális névelemeinek jelentéstartalmái a maga sokrétűségében tárják elénk, különbnél külön lokális névadó sajátosságokat sorakoztatva fel. A névrészfunkciók speciális szemantikai tartalmainak elemzése

a névadási szituációs tényezők kontextusának figyelembevételével célszerű, így nem esetben interdiszciplináris megközelítést is követel.

A csíki domborzati névanyag funkcionális-szemantikai névrész-együttese bármelyik összetevőjének az elemzése egyértelműen igazolhatja a névrészfunkciók szemantikájával kapcsolatban elmondottakat, de leginkább talán mégis a helyfajta utaló névrészfunkció a legsokatmondóbb ebből a szempontból, tekintettel arra, hogy szemantikai tartalmaiban a leggazdagabb, legváltozatosabb névrészfunkciónak bizonyul az összes többi névrészfunkcióhoz viszonyítva. A helyfajta utaló **F** névrész a csíki domborzati névrendszer lényegi meghatározója azáltal, hogy jellegzetes névelemei, illetve azok jelentései által a toponímiai norma invariáns jellegű helyfajta alapmodelljének közel félszáz variánsát eleveníti föl. Ezek között a névelemek között az egyszerű földrajzi köznevek szerepelnek nagyobb számban: *alj* 'mélyebben fekvő terület, különösen hegyalj, völgy' (ÚMTsz.), *alja* 'valaminek (leg)alsó része', *árnyék* 'északos oldal' (SZT.), **aszó* 'völgy' (TESz.), *barlang*, *bérc* 'hegytető' (TESz.), *bütü* 'valaminek a vége/vég-ső része' (SZT.), *derék* 'valaminek a középső része' (SZT.), *domb*, *elő* 'valamely hely elülső része' (ÚMTsz. *elő*¹), *észak* 'dombnak, hegynek északi lejtője, ill. északi fekvésű hely' (ÚMTsz.), *fark* 'valamilyen földrajzi egységnek, pl. hegynek, víznek, földterületnek a vége, elkeskenyedő nyúlványa' (ÚMTsz.), *fej* 'valamely terület felső része' (SZT.), *fél*, *gödör*¹, *gödör*² 'mély völgy, völgykatlan' (ÚMTsz.), *hágó* 'meredek oldal' (SZT.), *hát*¹ 'hegyoldal' (ÚMTsz. *hát*¹), *hát*² 'hegytető' (ÚMTsz. *hát*¹), *havas*, *hegy*, *hegyes* 'kúpalakú hegy' (vö. HEFTY 1911: 210), *homlok* 'hegyhomlok' (SZT.), *karéj* 'a völgy felső részét képező, félkörben beléereszkedő hegyoldal' (HEFTY 1911: 214 *karé*), *kő* 'feltünőbb sziklaalakulat; sziklás hegy' (FNESz. *Kód*), *köz* 'két térszínforma (...) közötti terület' (ÚMTsz.), **lok* 'két hegy közötti völgy' (TESz.), *lyuk*¹ 'kis földmélyedés' (ÚMTsz.), *lyuk*² 'völgy' (ÚMTsz.), *mart* 'meredek hegy- vagy domboldal' (ÚMTsz. *mart*¹), *nyak* 'hegy nyakszerű hajlata' (SZT.), **nyerges* 'két csúcsa közt széles bemélyedő háttal ellátott, tehát nyereg alakú hegy' (HEFTY 1911: 301), *oldal*, *omlás* 'meredek, leszakadt domboldal' (vö. ÚMTsz.), *orr* 'domb kiszögellése, erősen kiugró része' (vö. ÚMTsz.), **orr* 'magaslat' (TESz.), *ponk* 'dombnál kisebb földkiemelkedés' (HEFTY 1911: 305), **rez* 'hegy' (TESz.), *sarok*¹ 'erősen kiugró, meredek előhegy' (HEFTY 1911: 307 *sark*), *sarok*² 'valamely terület szélső része' (SZT.), *szád* 'völgy nyílása, bejárata' (ÁRVAY 1942: 17), **szakadály* 'szakadozott, meredek hegyoldal' (BENKŐ 1947: 24), **szakadát* 'szakadozott, meredek hegyoldal' (BENKŐ 1947: 24), *szikla*, *tető*, *tő*, *vápa* 'tektonóalakú kisebb talajmélyedés' (ÁRVAY 1942: 18), *verem* 'gödör', *verőfény* 'hegynek, dombnak (déli), völgynek (északi) napnak kitett lejtője' (ÁRVAY 1942: 18), *völgy*. Kisebb számban ugyan, de az egyszerű földrajzi köznevek mellett az összetett földrajzi köznevek is jelen vannak: a *északoldal*, *kőszál*, *kőszikla*, *kubikgödör*, *medvebarlang*, *mészko* 'mészköszikla', **szármán* 'mere-

dek kopasz hegyoldal, homlok-hegyoldal' (MTsz.), *várkapu 'ahol a hegynyak keskeny sziklagerinccé vált' (HEFTY 1911: 213–4 *Kapu*).

Ami a csíki domborzati nevek egyszerű és összetett földrajzi közneveinek logikai-szemantikai bázisát illeti, arról elmondható, hogy nagyon összetett és gazdag nyelvjárási helyfogalomrendszer, amely nemcsak tartalmaiban, hanem azok gyakoriságára nézve is sajátos. Helyfogalmai tanúsága alapján a helyi nyelvjárási közösségek által megismert és köznévvvel és helynévvvel is megnevezett kiemelkedés- és mélyedésfogalmakból, valamint kiemelkedés- és mélyedésrészfogalmakból tevődik össze, de nem tartalmaz tulajdonképpeni síkságfogalmat. Mindhárom fogalomosztályon belül általános és sajátos helyfogalmakkal találkozhatunk, amelyek viszonyhálózatát a domináns hiponímia és a hozzá viszonyítva ritkábbnak mondható szinonímia viszonya teremti meg.

A huszontétféle általános domborzati helyfogalom közül a kiemelkedésfogalmak körében a 'hegy' és a 'domb', a mélyedésekében pedig a 'völgy' és a 'gödör' jelentkezik, míg a nagy mértékű részletező tájismeretre valló részfogalmak köréből az 'oldal', 'alja', 'tető', 'derék', 'bütü', 'elő', 'farok', 'fej', 'homlok', 'nyak', 'orr', 'sarok', 'szád', 'tő', 'köz', 'fél', 'barlang', 'szikla'. A leggyakoribb, legfontosabb általános helyfogalmak tagoltak is, így a kiemelkedés és mélyedésfogalmak mindegyike: 'hegy', 'domb', 'völgy', 'gödör', ellenben a részfogalmak közül csak az 'oldal', 'tető', 'kő' és a 'barlang' fogalma. Az általános helyfogalmak tagolása mezőelméleti értelmezés szerint „a társadalmi-kulturális viszonyok függvénye, ezért elsősorban a nyelvet beszélők társadalmi-kulturális kapcsolataira jellemző, s csak ezeken keresztül a nyelvre” (KÁROLY 1970: 337).

Mindhárom helyfogalomosztályban mutatkozik egy-egy nagyon tagolt fogalom, amelyet a helyfogalomosztály központi összetevőjének nevezhetünk. A kiemelkedésfogalmak legjellegzetesebbikének a 'hegy' bizonyul, amelynek a következő hét hiponimája sorolható fel: 'havas', 'hegyes', *'kő', 'nyerges', *'orr', *'rez', 'sarok'¹. A mélyedések központi fogalma pedig a 'völgy', amelynek hat hiponimája figyelhető meg: 'alj', *'aszó', 'gödör', *'lok', 'lyuk'², 'vápa'. A domborzatrészek között a központi fogalomnak az 'oldal' bizonyul, hiponimáinak száma kétszerese az előbbi fogalmak hiponimái számának: 'árnyék', 'észak', 'északoldal', 'hágó', 'hát'¹, 'karéj', 'mart', 'omlás', *'szakadály', *'szakadát', *'szármán', 'verőfény'. A kevésbé tagolt helyfogalmak általában két vagy három, illetve egy hiponimával jelentkeznek: 'gödör': 'kubikgödör', 'lyuk'¹, 'verem'; 'domb': 'ponk'; 'szikla ~ kőszikla': 'kő ~ kőszál', 'mészkő'; 'barlang': 'medvebarlang'; 'tető': 'bérc', 'hát'²; 'nyak': *'várkapu'.

A csíki domborzati névrendszer helyfajtajelölő földrajzi köznevei alapján körvonalazott helyfogalomrendszer jellegzetes összetételével, viszonyaival egyértelműen megerősíti KÁROLY SÁNDOR hipotézisét: „A magyar nyelvközösségre — úgy látszik — jellemző, hogy összefoglaló elnevezéseket éppúgy nagy mér-

tékben használ, mint megkülönböztetőket” (1970: 341–2). A csíki nyelvjárási helyfoglalomrendszer általános fogalmainak nagymértékű tagolása a helyi közönség részletező tájismeretéről tanúskodik, a nyelvjárás karakterológiája szempontjából fontos sajátos domborzati helyfogalmak „a kultúra regionális, esetleg regionálisan izolált voltával állnak összefüggésben” (PÉNTEK 2003: 27).

A helyfajta utaló névrészek logikai-fogalmi rendszerének összetevői és paradigmikus viszonyai elemzése alapján megállapíthatók a csíki domborzati névfajta is, hisz a helynévfajta denotátumfüggő nyelvi kategóriák: a domborzati helynévfajta az általános domborzati helyfogalmak függvényei, következésképpen a vizsgált névrendszerben hegy-, domb-, völgy-, gödör-, alja-, barlang-, бүтү-, derék-, elő-, farok-, fej-, fél-, homlok-, köz-, nyak-, oldal-, orr-, sarok-, szád-, tető-, tő-, sziklanevek állíthatók fel. A domborzati névrendszer huszonek helynévfajtája az alapján álló földrajzi köznevek helyfogalmainak hiperonimái alapján összefoglaló jellegű kiemelkedés- (hegy-, domb-), mélyedés- (völgy-, gödör-), valamint kiemelkedés- és mélyedésrésznevek, illetve domborzatrésznevek (alja-, barlang-, бүтү-, derék-, elő-, farok-, fej-, fél-, homlok-, köz-, nyak-, oldal-, orr-, sarok-, szád-, tető-, tő-, sziklanevek) csoportjaira tagolható, amelyek metanyelvi kategóriákként egyértelműen megfeleltethetők a helynévfajta HOFFMANN ISTVÁN által kidolgozott rendszere hegyek, völgyek, illetve hegyek és völgyek részeinek a nevei összefoglaló domborzati névi osztályainak, amelyek között azonban sík és egyenetlen felszínű területek nevei is szerepelnek (2007: 47). Az utóbbiak csíki domborzati névrendszerből való hiánya a névrendszer sajátos regionális jellegét bizonyítja, különös tekintettel a síkságnév hiányára, amelynek bár a csíki domborzati formák között megvan a valóságalapja, amint arra a domborzati névrendszert meghatározó tájtényező bemutatása is utalt, a domborzati névadás mégis tekintettel rá: a már említettek szerint nem találkozunk olyan csíki domborzati névvel, amely ’síkság’ jelentésű földrajzi köznévvvel alakult volna. Tekintettel arra, hogy „a helynevek denotátumai nem individuálisan létező, elkülönülő egyedek. A névadó ember ugyanazt vagy nagyjából ugyanazt a helyet többféle megjelenésében is szemlélheti” (2007: 49), a helyi névközösségek nyelvi kategorizációja a lehetséges három síkságfajta közül az ártéri síkságot vízparti területként, a síkságba átmenő hordalékkúpot és a terasz síkságot pedig határrészként minősíti, így azokat vízparti névvel és határnévvel azonosítja, egyértelműen igazolva a kognitív szemantikának azt a tételét, miszerint „a nyelvbéli világ struktúrája annyira sajátosan nyelvi, hogy fel sem merülhet az érzéki tapasztalatban megjelenő világgal való egyez-egyhez megfeleltetése” (SZILÁGYI N. 1996: 37).

Ami a további domborzati névrészek szemantikai tartalmait illeti, azokról elmondható, hogy nagyon részletes képet nyújtanak a régió mai és egykori valóságáról. A helyfajta utaló névrészek nyomában a domborzati formák térbeli helyére utaló névrészek hordozzák a legregionálisabb tartalmakat a lokális terek-

ről: *Vasút/gödre* – K, *Boronás út/oldala* – S, *Vesszős-árok/homloka* – Cs, *Vereskő/völgye* – M, *Lapos-havas/árnyéka* – M, *Lapos-havas/verőfénye* – M, *Lapos-havas/teteje* – M stb. De a növényzetre utaló névrész is jellegzetes tartalmakat idéz fel az egykori: *Bükk/völgye* – M, *Cserés/domb* – S, *Kálnás/orr* – Cso, *Szőlős* – Cs, *Mogyorós* – K, illetve a mai hegyvidéki növényzet: *Fenyő/domb* – M, *Gyertyános/gödre* – Cso, *Égeres* – S, *Rekettyés* – K stb. megjelenítésével, amelyet többnyire erdőfélék képviselnek, akárcsak az állatvilágra utaló névrész, amely domborzati névi névadókként a *Bika/ponk* – S kivételével erdei állatokat sorakoztat fel: *Kakukk/hegy* – S, *Borzos/vápa* ~ *Borzos/vápája* – Cs, *Medvés/gödör* – Cs, *Medve/verem* – Cs, *Farkas/kő* – Cs, *Farkas/tető* – S, *Kecskés/tető* – Cso, *Disznós* – Cs stb. Az éghajlatra utaló névrész a domborzati formák jellegzetes fekvéséből adódó éghajlati sajátosságát emeli ki: a *Szellő-hegy* – Cso esetében azt a tényt, hogy ott mindig fúj a szél, a *Hallgató-domb* – Cso esetében pedig a szélcsendes jelleget stb. A birtokosra utaló névrész is sajátos tartalmú névrész, hisz a helyi birtokosok sokaságának a felidézője: *Bálint/völgye* – K, *Bándi/vápája* – Cs, *Bece/vápája* – Cs, *Cseke/vápája* – Cs, *Csia/vápája* – Cs, *Dúlól/völgye* – M, *Füleki/völgye* ~ *Füleki Antalé* – M, *Füstös/vápája* – Cs, *Joakim/völgye* – M, *Kósa/völgye* – Cso, *Maruca/völgye* ~ *Marucáné/völgye* – M, *Megyev/vápája* – Cs, *Orbán/völgye* – Cs, *Orsováj* – Cs, *Pécsiek/völgye* – M, *Pistáné/völgye* – K, *Potyó/vápája* – Cs, *Simon Anti/völgye* ~ *Simon Antié* – M stb. A domborzati helyfajta funkciókörét részletezi a funkcióra utaló névrész, amely a székely határőrvédelem (*Rejtek* – K, *Strázsa* – M, *Vigyázó/kő* – K), büntetőjog (*Akasztó/hegy* – K, M), a népi gazdálkodás (állattartás: *Ganéljeves/gödrök* – Cs, *Itató/feje* – M, földművelés: *Örvendő* – K), bányászat (*Kőhordó* – K), erdőgazdálkodás (*Eresztő/völgy* – M) meghatározta helyfunkciókra utal, de a népi hiedelemvilág kijelölte funkciókra is (*Kincses/domb* – M, *Kincs/kő* ~ *Kincs/kősziklaja* – S).

1.2.2. A csíki domborzati névszerkezetek regionális arculata a névrészek sajátos tartalmait hordozó lexikális névelemek által is tovább fokozódik. A lexikális-morfológiai sík névelemei ugyanis jellegzetes nyelvjárási lexémák, így egyrészt köznyelvvél egyező (*Kicsi/vögy* – Cso, *Nagy/gödör* – Cs), másrészt köznyelvitől eltérő (*Lok/ódal* – K, *Malom/vögy* – M) lexikális komponensek. Különösen az utóbbiak, a területi kötöttségű tájszavak erősítik a névszerkezetek regionális jellegét, amelyek nincsenek meg a köznyelvben, csak egy vagy több nyelvjárásban. A domborzati nevekbeli rétegükben mindhárom típusuk jelen van, amelyeket a földrajzi köznevek is példázhatnak: a köznyelvben ismeretlen valódi tájszó: **aszó*, *bütü*, *északoldal*, **lok*, *mart*, *omlás*, *ponk*, **rez*, **szakadály*, **szakadát*, **szármán*, *vápa* stb., a köznyelvi párjától egy vagy több jelentésében különböző jelentésbeli tájszó: *alj*, *árnyék*, *elő*, *észak*, *farok*, *fej*, *gödör²*, *hágó*, *hát¹*, *hát²*, *hegyes*, *homlok*, *karéj*, *kő*, *köz*, *lyuk¹*, *lyuk²*, *mészke*, *nyerges*, *orr*, *sarok¹*, *sarok²*, *szád*, *nyak*, **várkapu*, *verőfény*, valamint a köznyelvi megfelelőjé-

től alakjában eltérő alaki tájszó egyaránt. Az utóbbi szűk értelemben csak a szórványos hangtani jelenségeket hordozza magában (lásd ÚMTsz. 1: 11): *észok* : *észak*, *karé* : *karéj*, *lik* : *lyuk* stb., tág értelemben pedig a rendszerszerű hangtani jelenségeket is (HEGEDŰS 2001: 378): *dërök* : *derék*, *hëgy* : *hegy*, *ódal* : *oldal*, *sorok* : *sarok*, *verëm* : *verem*, *vógy* : *völgy* stb. A domborzati nevek teljes névelemanyagának tág értelemben vett alaki tájszavai a lokalitás legeggyértelműbb hordozói, többek között állománybeli eltérésre, illetve azzal összefüggő gyakorisági jelenségekre, az *ë*-zésre (Aladár/hëgy – S, Fësső/Nyír – K, Hëgyëss/nyíre – Cs, Nyerëg/vógy – M, Szënt Pëtër/dombja – Cso), a hangkörnyezettől függő pótlónyúlásra (Bësső/Zódes – S, Vërëss-kó/vógye – M), *o*-zásra (Ágozat/töve – Cso, Bükk/sorok – S), a hangkörnyezettől független magas–mély hangrendű megfelelésekre (Banka/lik – M), a hangkörnyezettől függő *ls* : *ss*, *rs* : *ss*, *rl* : *ll* típusú hasonulásokra (Bësső/Kincses-domb – M, Küsső/Kincses-domb – M, Bossó/bérc – Cso, Nagy-pallag/ódal – M, Udvalló – S) és független más-salhangzós jelenségekre: palatalizációra (Disznyóásás/ajja – Cso), depalatalizációra (Pogán/havas – M) stb. hívják fel a figyelmet.

A tájszói névelemek között archaizmusok is megfigyelhetők, mint a **lok*, **rez*, **szakadály*, **szakadát*, **szármán*, **várkapu* stb. földrajzi köznevek, amelyek jellegzetes régies hangulata is erősíti a névszerkezetek regionalitásának fokát, mértékét, de a neologizmusok is, amelyek többnyire román nyelvi kölcsön-szavak a különböző névrészek névelemei sorában: *págyina* 'kisebb lapos terület domb vagy hegy oldalán' (RK.): *Págyina* – K, *orda* 'édes sajtyszerű termék, amely a juhtej savójának forralásakor válik ki' (RK.): *Ordás/hegy* – M, *berszán* 'legalább száz juhval rendelkező gazda' (RK.): *Berszán/laposa* – M, *kokojza* 'áfonya' (RK.): *Kokojzás* – K stb.

1.3. A névelemszerkezetek regionális szemantikai, tájszói összetevői nyomában a csíki domborzati névrendszer regionális komponenseként értelmezhető a szintagmatikus szerkesztéses nevek jelzős viszonyának jelölt típusa is, amely a kétrészes szintagmatikus szerkesztéses nevek kétharmadára jellemző: Aladár/*oldal-a* – S, Csorgó/*oldal-a* – M, Erdő/*alj-a* – Cso, Sóvető/*tete-je* – Cs, Vész/*mel-lék-e* – K stb., akárcsak a névalkotási szabályok jónéhánya is. Ezek legjellegzetesebbikeként a metonimikus névátvitelt emelhetjük ki, amely a völgnévadás központi névalkotási szabálya: *Köves-patak*, *Nagy-vész pataka*, *Somyó pataka* stb., a részletesebb bemutatásuktól azonban terjedelmi okok miatt ezúttal el kell tekintenünk.

1.4. A csíki domborzati névrendszer regionális sajátosságainak reprezentatív korpuszon végzett vizsgálataiban magukban hordozzák a névföldrajzi vizsgálatok lehetőségeit is, amelyeket HOFFMANN ISTVÁN szűk és tág értelemben vett vizsgálatokként értelmez névtani és nyelvjárástani érdekelttségük alapján (2003: 205–10). A domborzati névadás, a domborzati nevek egy nyelvjárás-területről feltárt modelljei mindenekelőtt a szűk értelemben vett névföldrajznak képezhe-

tik a tárgyát, amely a névjárások leírására törekszik a névmodellek térbeli elterjedésének a feltárásával. A nyelvjárási meghatározottságú modellek tulajdonképpeni nyelvjárási sajátosságai azonban már a tág értelemben vett névföldrajz érdeklődési körébe tarthatnak, gazdagítva, árnyalva a nyelvjárástan nyelvjárási egységekről szerzett tudását.

Irodalom

- ÁRVAY JÓZSEF (1942), *A térszíni formák nevei a barcasági Hétfalu helyneveiben*. Kolozsvár.
- BENKŐ LORÁND (1947), *A Nyárádmente földrajzinevei*. MNyTK. 74. sz. Bp.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2000), *Csík helynevei*. Doktori disszertáció (BBTE). Kézirat. Kolozsvár.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2004), Karcfalva helynevei I. *MNyj.* 42: 180–203.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2005), Karcfalva helynevei II. *MNyj.* 43: 173–212.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2006), A Hargita megyei Csíkszentmihály község helynevei. *NyIrK.* 50: 124–38.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2007), A Hargita megyei Csíksomlyó, Csíktapolca és Csobotfalva helynevei. *NyIrK.* 51: 128–37.
- CSOMORTÁNI MAGDOLNA (2009), A Hargita megyei Csíkcekefalva helynevei. *NyIrK.* 53: 157–60.
- FNESz. = KISS LAJOS, *Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II*. Negyedik, bővített és javított kiadás. Bp., 1988.
- HEGEDŰS ATTILA (2001), A nyelvjárási szókészlet és vizsgálata. In: *Magyar dialektológia*. Szerk. KISS JENŐ. Bp. 375–408.
- HEFTY GYULA ANDOR (1911), A térszíni formák nevei a magyar népnyelvben. *Nyr.* 40: 155–69, 206–16, 259–65, 300–8, 361–70, 458–62.
- HOFFMANN ISTVÁN (1999), A helynevek rendszerének nyelvi leírásához. *MNyj.* 37: 207–16.
- HOFFMANN ISTVÁN (2003), *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN (2007), *Helynevek nyelvi elemzése*. Második kiadás. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. sz. Bp.
- JUHÁSZ DEZSŐ (2001), A magyar nyelvjárási területi egységei. A nyelvjárási régiók. In: *Magyar dialektológia*. Szerk. KISS JENŐ. Bp. 262–316.
- KÁROLY SÁNDOR (1970), *Általános és magyar jelentéstan*. Bp.
- KISS JENŐ (2001), A dialektológia. A nyelvjárási osztályozása. In: *Magyar dialektológia*. Szerk. KISS JENŐ. Bp. 172–81.
- KRISTÓ ANDRÁS (2002), A Csíki-medencék vidékének földtani és geomorfológiai viszonyai. In: *Az Olt*. Szerk. JÁNOSI CSABA–PÉTER ÉVA–SOLYOM LÁSZLÓ. Csíkszereda. 15–25.
- MÁRTON GYULA (1972), *Magyar nyelvjárástan*. Cluj.
- MTsz. = SZINNYEI JÓZSEF, *Magyar Tájszótár I–II*. Bp., 1893–1901.

- PÉNTEK JÁNOS (2003), Magyar nyelvi tájak Erdélyben. In: *Népi nevek, népi hagyományok*. Marosvásárhely. 5–22.
- PÉNTEK JÁNOS (2003), Regionalitás a szójelentés tükrében. In: *Népi nevek, népi hagyományok*. Marosvásárhely. 24–9.
- RK. = MÁRTON GYULA–PÉNTEK JÁNOS–VÖÖ ISTVÁN, *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Bukarest, 1972.
- SZILÁGYI N. SÁNDOR (1996), *Hogyan teremtünk világot?* Kolozsvár.
- SzT. = *Erdélyi magyar szótörténeti tár I–*. Szerk. SZABÓ T. ATTILA és munkatársai. Bukarest–Bp.–Kolozsvár, 1975–.
- TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. Főszerk. BENKŐ LORÁND. I–III. Bp., 1967–76. IV. Mutató. Bp., 1984.
- TÖVISSI JÓZSEF (2006), *Az Olt folyó a Kárpát-medencében*. Kolozsvár.
- ÚMTsz. = *Új magyar tájszótár I–V*. Főszerk. B. LŐRINCZY ÉVA. Bp., 1979–2010.